

OPAS OULUN ENSI- JA TURVAKODILLE DIGITAALISEN
VÄKIVALLAN TUNNISTAMISEEN JA PUUTTUMISEEN

Koskela Iina
Marttinen Jenni

Opinnäytetyö
Sosionomi AMK
Sosiaalialan koulutus

2022

Sosiaaliala
Sosionomi (AMK)

Tekijät	lina Koskela & Jenni Marttinen	Vuosi	2022
Ohjaaja(t)	Teija Kynkäänniemi & Marjukka Rasa		
Toimeksiantaja	Oulun ensi- ja turvakoti		
Työn nimi	Opas Oulun ensi- ja turvakodille digitaalisen väkivallan tunnistamiseen ja puuttumiseen		
Sivu- ja liitesivumäärä	42 + 13		

Yhteiskunnan teknologisoitumisen myötä ihmisten elämä ja arki ovat helpottuneet huomattavasti. Sosiaalinen media ja eri pikaviestipalvelut ovat tulleet osaksi ihmisten arkea, nämä helpottavat kanssakäymistä toisten kanssa sekä tarjoavat alustan jakaa omaa elämää. Teknologian kehityksellä on myös varjopuolensa, se muuttaa väkivaltailmiöitä. Väkipalalta parisuhteessa on iskujen ja lyöntien lisäksi paljon muutakin.

Vaikka parisuhdeväkipalalta on suuri yhteiskunnallinen ongelma, on digitaalinen väkipalalta ilmiönä uusi ja usein vaikea tunnistaa. Digitaalisella väkivallalla tarkoitetaan seuraamista tai ei-toivottua yhteydenottoa teknologiaa hyödyntäen. Digitaalinen väkipalalta luo uhrille turvattomuuden tunteen, sillä teknologian avulla väkivallan tekijä on kaikkialla ja aina läsnä, maantieteellisestä etäisyydestä huolimatta.

Opinnäytetyömme toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen, toimeksiantona Oulun ensi- ja turvakodin kanssa. Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset olivat, kuinka tunnistaa digitaalinen väkipalalta sekä digitaalisen väkivallan puheeksiotto.

Toiminnallisen opinnäytetyömme tuloksena syntyi digitaalinen opas Oulun ensi- ja turvakodille digitaalisen väkivallan tunnistamiseen ja puuttumiseen. Tarkoituksena on, että opas olisi yksi osa turvakodissa tehtävää väkivaltatyötä. Opas on toteutettu niin, että sitä voi käyttää asiakastyössä tai mahdollisesti myös tulostaa se asiakkaalle asiakkaan niin halutessa. Toivomme, että opas tulisi käyttöön ja siitä olisi hyötyä tunnistettaessa digitaalista väkivaltaa. Käytimme opinnäytetyöhön laajaa tietoperustaa, jonka valitsimme kriittisesti tarkastellen kirjallisuudesta sekä eri luotettavia nettilähteitä.

Johtopäätöksenä totesimme, kuinka uusi digitaalinen väkipalalta ilmiönä on ja kuinka kovaa vauhtia se on yleistymässä. Digitaalinen väkipalalta tulee ottaa vakavasti yhtenä osana väkivallan muodoista ja sen tietoisuuden lisääminen yhteiskunnassa on erittäin tärkeää.

Avainsanat digitaalinen väkipalalta, turvakoti, opas, väkipalalta

Social Services
Bachelor of Social Services

Authors	lina Koskela & Jenni Marttinen	Year	2022
Supervisors	Teija Kynkäänniemi & Marjukka Rasa		
Commissioned by	Oulu Mother and Child Home and Shelter		
Subject of thesis	A guide for the Oulu Mother and Child Home and Shelter to recognize and intervene digital violence		
Number of pages	42 + 13		

With the technicalization of society, people's lives and daily lives have become much easier. Social media and various instant messaging services have become part of people's daily lives, these make it easier to interact with others and provide a platform to share their own lives. The development of technology also has its downsides, it changes the phenomena of violence. Violence in a relationship is much more than just blows and punches.

Even though violence in an intimate relationship is the major societal problem, digital violence is a new and often difficult to identify phenomenon. Digital violence is referred to surveillance or unwanted contact by using technology. Digital violence creates a sense of insecurity for the victim, as technology allows the perpetrator to be present anywhere, anytime, despite the geographical distance.

Our thesis was implemented as a functional thesis using a qualitative research method, as an assignment with the Oulu Mother and Child Home and Shelter. The research questions in our thesis were how to recognize digital violence and addressing digital violence.

As a result of our functional thesis, a digital guide was created for the Oulu Mother and Child Home and Shelter to identify and intervene in case of digital violence. The purpose of the guide is to be an integral part of the shelter's violence work. The guide has been implemented in a way that it can be used in customer work or can also be printed for the customer if the customer so wishes. We hope that the guide would come in use and could be useful when identifying digital violence. In our thesis we used an extensive knowledge base, which we critically selected from literature and various reliable online sources.

In conclusion, we noted how new the phenomenon of digital violence is and how fast it is becoming more widespread. Digital violence must be constantly demanded as part of the forms of violence and raising its awareness in society is very important.

Key words digital violence, shelter, guide, violence

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 VÄKIVALLAN MÄÄRITELMÄ.....	8
2.1 Väki­valta parisuhteessa	9
2.2 Väki­vallan muodot	10
3 DIGITAALINEN VÄKIVALTA	14
3.1 Digitaalinen väki­valta parisuhteessa	15
3.2 Digitaalisen väki­vallan tunnistaminen, riskit ja suo­jautumiskeinot.....	16
3.3 Mitä on verkossa tapahtuva seksuaalinen häi­rintä?	17
4 SÄHKÖISET TYÖKALUT SOSIAALIALALLA.....	19
4.1 Väki­valtatyötä etäyhteydellä	21
5 YHTEISTYÖKUMPPANI.....	22
5.1 Oulun ensi- ja turvakoti	22
5.2 Turvakotityö	23
5.3 Turvakodit osana palvelujärjestelmää.....	24
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	26
6.1 Toiminnallinen opinnäytetyö	26
6.2 Opinnäytetyön suunnitteluprosessi	28
6.3 Oppaan toteutus	30
6.4 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	32
7 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	36
7.1 Oppaan käyttö asiakastyössä	36
8 POHDINTA.....	38
LÄHTEET.....	40
LIITE	43

ALKUSANAT

Haluamme kiittää Oulun ensi- ja turvakotia opinnäytetyön toimeksiannosta sekä mielekkästä yhteistyöstä. Haluamme kiittää turvakodin johtajaa ja turvakodin ohjaajia mielenkiinnosta sekä tuesta opinnäytetyöprosessin aikana. Opinnäytetyöprosessin etenemistä edesauttoi rikas dialoginen keskustelu henkilöstön kanssa ja kehittävän palautteen saaminen. Haluamme kiittää myös opinnäytetyömme ohjaajia avusta ja kannustamisesta prosessin aikana.

1 JOHDANTO

Lähisuhdeväkivalta on laaja ongelma yhteiskunnassa. Halusimme tutkia lähisuhdeväkivaltaa ja sen muotoja tarkemmin, koska mielestämme aihe on tärkeä. Lähisuhdeväkivalta on monimuotoinen ilmiö, jonka vuoksi rajasimme aiheen koskemaan parisuhteessa tapahtuvaa digitaalista väkivaltaa. Tutkiessamme aiempia tutkimuksia väkivallan muodoista huomasimme, kuinka digitaalinen väkivalta on ilmiönä uusi, ja siitä ei löydy vielä aiempia tutkimuksia kovinkaan paljon. Esimerkiksi Nikupeteri väitöskirjassaan tutkii eron jälkeistä vainoa. Nikupeteri mainitsee väitöskirjassaan teknologian kehittymisen aiheuttamat riskit, mutta keskittyy tutkimuksessaan eron jälkeiseen vainoon. (Nikupeteri 2016, 38.)

Väkivallan kokemus on muuttunut digitalisaation myötä. Välineet ja kenttä väkivallan tekemiseen ovat muokkautuneet uusiksi. Nämä määrittävät sen, miltä väkivalta läheisen ihmisen tekemänä tuntuu, väkivallan seuraukset, sekä kuinka siltä voi suojautua ja miten väkivallan saa loppumaan. Ihmisten välinen vuorovaikutus on muuttunut teknologian kehityksen myötä. Teknologian välityksellä ihmiset voivat rakastaa, mutta myös satuttaa toisiaan. Näin ollen, sillä on niin positiivisia kuin negatiivisiakin seurauksia. (Hakkarainen 2019, 13.)

Suomessa termi Digitaalinen väkivalta on ollut käytössä vain vähän aikaa, termi tulee suoraan englannista, jonka vastine on Digital Abuse. Sana on otettu käyttöön Louna Hakkaraisen kaksivuotisen tutkimus- ja vaikuttamishankkeen myötä. (Naisten Linja 2022.) Hankkeen tavoitteena on pyrkiä ymmärtämään, kuinka teknologia muokkaa varsinkin parisuhdeväkivallan luonnetta. Digitaalisesta väkivallasta on vielä vähäisesti tutkimusta. Kuitenkin teknologian kehityksen myötä tietoa tulee jatkuvasti lisää, mutta se myös vanhenee nopeasti. Digitaalinen väkivalta ei ole ilmiönä harvinainen eikä suinkaan ohimenevä. (Liukkonen 2019, 8.)

Pohtiessamme opinnäytetyön aihetta, otimme yhteyttä Oulun turvakotiin. Väkivaltatyö ja etenkin erityistason kriisityö kiinnostaa meitä molempia tulevina sosiaalialan ammattilaisina, ja halusimme valita aiheeksi aihepiiriin liittyvän ajankohtaisen ilmiön. Toivoimme, että saisimme opinnäytetyön toimeksiantona, jotta siitä olisi hyötyä työelämään. Oulun turvakoti halusi tehdä yhteistyötä kanssamme ja ehdotti opinnäytetyön aiheeksi digitaalisen väkivallan. Toimeksiantona saadun

opinnäytetyön toiminnallisena lopputuotoksena syntyi opas, jonka tarkoitus on tukea ammattilaisten tekemää väkivaltatyötä asiakastyössä. Työntekijöiltä vaaditaan vahvaa osaamista heidän kohdatessaan lähisuhdeväkivallan uhreja.

Opinnäytetyön edetessä kiinnostuimme vielä enemmän väkivaltatyöstä. Turvakoti tarjosi meille mahdollisuuden suorittaa viimeisen työharjoittelun turvakodilla. Pohdimme, että tämä vahvistaisi asiantuntijuuttamme sekä tukisi opinnäytetyöprosessia. Ymmärrys väkivallan ilmiöistä ja vaikutuksista vahvistui työharjoittelun aikana, mikä edesauttoi opinnäytetyön tekemistä.

Teoreettinen viitekehys opinnäytetyössämme painottuu parisuhdeväkivaltaan, sen muotoihin sekä keskiössä digitaalinen väkivalta.

2 VÄKIVALLAN MÄÄRITELMÄ

Maailman terveysjärjestö WHO on määritellyt väkivallan globaaliksi kansanterveysongelmaksi. Järjestö on kehittänyt väkivallan luokittelun väkivallan tyyppien ja niiden välisten yhteyksien mukaan. WHO:n typologia on jakanut väkivallan kolmeen eri luokkaan. Luokat ovat väkivalta, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, ihmisten välillä tapahtuva väkivalta sekä kollektiivinen väkivalta. (Dahlberg, Krug, Lozano, Mercy & Zwi 2002, 23.) Väkivalta on monimuotoinen ilmiö, joka herättää ajatuksia ja tunteita. Kun puhutaan jostakin ilmiöstä tai tapahtumasta, jota kuvataan väkivaltaiseksi, kyse on väärästä, ihmisten koskemattomuutta loukkaavasta negatiivisesta teosta. (Ronkainen 2017, 19–23.)

Väkivalta haavoittaa sosiaalisesti, henkisesti sekä fyysisesti. Se on ihmisoikeusloukkaus ja kolmannen artiklan tavoitteen mukaisesti loukkaa erityisesti jokaisen ihmisen oikeutta henkilökohtaiseen turvallisuuteen, vapauteen ja elämään. Yhteiskunnallisesti väkivalta sekä sen hoitamattomuus ovat merkittävä ongelma. Väkivaltaongelma on yhteiskunnalle kallista, tilastojen mukaan väkivallasta aiheutuu Suomelle vuodessa noin 850 miljoonan euron kustannukset. Kustannukset koostuvat väkivallan uhrien kokemien vammojen hoidosta sekä tuotannon menetyksestä. (Laitinen & Ojuri 2015, 12.)

Väkivallan dynamiikassa on oleellista sen seuraukset. Väkivalta muuttaa valta-asemia, vuorovaikutussuhteita ja sillä voi muokata ihmisten toimijuuksia, toisin sanoen se muuttaa väkivallan kohteita, tekijöitä, heidän suhteitaan sekä koettua sosiaalista tilaa. Väkivallassa hyödynnetään tiettyjä resursseja, kuten parisuhteessa olevien vuorovaikutus ja riippuvuus toisistaan. Väkivalta osuu ihmisyyden ytimeen, jossa on luottamuksen ja haavoittuvuuden jännite. Väkivalta on luokiteltu sen mukaan, onko se henkistä, fyysistä, hengellistä, taloudellista tai seksuaalista. Jokaisella näistä on erilainen dynamiikka ja omanlainen tapa satuttaa, aiheuttaa vahinkoa, sekä myös seuraukset ovat erilaiset. (Ronkainen 2017, 19–23.) Vaikka väkivallasta löytyy erilaisia muotoja, kietoutuvat ne usein toisiinsa ja väkivallasta voi tulla arkipäivää. Tämän vuoksi väkivaltaa voi olla haastava tunnistaa.

Uhri ja väkivaltaa kokenut ovat yleisesti Suomessa käytettyjä käsitteitä, ne kuvaavat osuvasti väkivallan tekijän aiheuttamaa prosessia sekä olosuhteita kohteelle. Uhrin joutuvat käyttämään monia erilaisia selviytymiskeinoja väkivallasta selviytyäkseen, jolloin heitä voi kutsua myös selviytyjiksi, tätä termiä harvoin Suomessa käytetään. (Särkelä 2020, 8–9.)

2.1 Väki­valta parisuhteessa

Väki­valta, joka tapahtuu kahden intiimissä sidoksessa olevien henkilöiden välillä, luokitellaan parisuhdeväki­vallaksi. Valtaosa parisuhteessa tapahtuvasta väki­valta­sta kohdistuu naisiin. Usein väki­vallan tekijä katu­u teko­jaan ja pyytelee anteeksi, sekä lupaa ettei niin enää koskaan tapahdu. Joskus tämä voi pitää­kin paikkaansa, mutta usein tekijä uusii tekonsa, näin väki­vallan kierre jatkuu ja jopa pahenee. (Mielenterveyden keskusliitto 2021.) Vaikka puhummekin opinnäyte­työssä useasti parisuhdeväki­vallasta, haluamme korostaa myös lähisuuhdeväki­valtaa. Turvakotiin voi hakeutua myös esimerkiksi väki­vallan tekijän aikuiset lapset. Lähisuuhdeväki­vallalla tarkoitetaan väki­valtaa, joka kohdistuu tekijän puoli­soon, entiseen puolisoon, lapseen tai muuhun tekijälle läheiseen henkilöön. Lähisuuhdeväki­valta on usein kodeissa tapahtuvaa ja tekijällä sekä uhrilla on läheinen suhde keskenään. Väki­vallan vaikutuksille altistuvat usein tekijän koko lähi­piiri. Lähisuuhdeväki­valta voi olla parisuhdeväki­valtaa, seurusteluväki­valtaa tai perheväki­valtaa. (THL 2022.)

Väki­vallan kokijan voi olla vaikea lähteä parisuhteesta pois, koska hyvät hetket saavat hänet uskomaan, että tilanne paranee itsestään ja tekoja jopa vähätellään (Mielenterveyden keskusliitto 2021). Myös tekojen aiheuttama häpeä, rohkeuden puute, pelko sekä syyllisyys voivat vaikeuttaa asian puheeksi ottamisen ammat­tilaisen kanssa (Nietola & Noppari 2017, 180). Väki­vallan kokijan käytös voi huo­maamatta muuttua, siten että hän esimerkiksi varoo sanojaan ja tekemisiään, ettei vahingossa toimi niin, että puoliso raivostuu ja saa omasta mielestään oi­keutusta väki­valtaiseen tekoon (Mielenterveyden keskusliitto 2021).

Väkivallan kokijalle näyttäytyy kaksi eri puolta väkivallan tekijässä, jolloin väkivaltaisesta suhteesta irtautuminen on vaikeaa. Tällöin on normaalia kokea ambivaalenssia, tunteet heittelevät ja mieleen palautuvat suhteen hyvät ja onnelliset hetket. Kodin seinien sisällä tapahtuva väkivalta ei näyttäydy välttämättä uhrin läheisille, tästä syystä kynnyks erota on korkea. Väkivallan kokija usein potee syyllisyyttä ja häpeää sekä vähättelee väkivaltakokemustaan. Ammatillaisen tekemä väkivaltatyö on tämän vuoksi erittäin tärkeää. Vaikka väkivaltainen ihmissuhde loppuisi, asian käsittely on iso askel, johon tarvitaan ulkopuolista apua ja tukea.

Jokaiseen parisuhteeseen kuuluu toisinaan riidat ja normaaleissa rajoissa mustasukkaisuus. Jos kuitenkin mustasukkaisuus ja riidat yltyvät elämää rajoittaviksi sekä pelkoa aiheuttaviksi, täytyy tilannetta pysähtyä miettimään. Usein väkivalta parisuhteessa alkaa pikkuhiljaa ja huomaamattomasti, voi olla vaikea ottaa puheeksi pieniltä tuntuvia asioita, joita väkivallan tekijä on tehnyt ja vähättelee. Nämä teot usein muokkaantuvat pikkuhiljaa arjeksi, jolloin uhri joko tiedostamatta tai tietoen tahtoen alkaa muokata omia sanojaan ja tekojaan, jotta välttää mahdollisen riidan ja sen seuraamukset. Riitatilanteet parisuhteessa, joissa esiintyy syyllistämistä, haukkumista ja jopa uhkaamista ovat epätasapuolisia ja epäreiluja. Pelko estää uhria tuomasta esiin omaa näkökulmaa ristiriitatilanteessa. Jokainen tuntee jossain vaiheessa mustasukkaisuuden tunteita parisuhteessa, se on normaali tunne, positiivinen voimavara, joka kertoo siitä, että puoliso on tärkeä ja tunne hänen menettämisestään on pelottava. (Hakkarainen 2019, 17.)

2.2 Väkivallan muodot

Väkivallalla parisuhteessa tarkoitetaan kaikkea sellaista käyttäytymistä, joka aiheuttaa toiselle psyykkistä, seksuaalista tai fyysistä vahinkoa. Lyöminen, potkiminen ja hakkaaminen ovat fyysisiä aggressiivisiä tekoja. Nöyryyttäminen, pelottelu sekä jatkuva vähättely ovat psyykkistä väkivaltaa. Toisen liikkumisen valvominen sekä elämän rajoittaminen esimerkiksi perheestä ja ystävistä eristäminen ovat erilaisia kontrolloinnin muotoja. (Marttala 2011, 39.) Väkivalta on aina väärin ja sitä ei pidä hyväksyä missään muodossa.

Väkivallan neljä keskeistä tunnusmerkkiä ovat fyysinen voimankäyttö, vahingon tuottaminen tarkoituksella toiselle henkilölle, toista henkilöä loukkaava tai vahingollinen teko sekä kolmannen tahon esimerkiksi oikeusviranomaisen tunnistama väkivalta. Väkivallan muotoja ei voi tarkastella erillisinä ilmiöinä, vaan ne nivoutuvat toisiinsa erilaisilla painotuksilla sekä eri tilanteissa. Häpeän, syyllisyyden ja pelon kokemukset ovat kehollisia mutta myös voimakkaasti emotionaalisia, tämä tekee väkivallasta erittäin haavoittavan, tuhoavan sekä traumatisoivan ongelman, riippumatta väkivallan ilmenemismuodosta. (Hakkarainen 2019, 16.) Tästä johtuen väkivallan kokijalla voi olla vaikea tunnistaa kokemansa väkivalta väkivalaksi. Esimerkiksi henkistä väkivaltaa kokenut harvoin tunnistaa sitä väkivallaksi, tämän vuoksi ammattilainen on tärkeässä roolissa kertomassa ja auttamassa asiakastaan tunnistamaan kokemansa väkivalta.

Fyysinen väkivalta. Fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan hiusten repimistä, lyömistä tai potkimista, kuristamista sekä erilaisilla aseilla vahingoittamista, joka voi johtaa jopa henkirikoksiin. Vammat voivat vaihdella pienten ruhjeiden tai jopa pysyvän vammautumisen välillä esimerkiksi kuulon tai liikuntakyvyn menettämisenä. Väkivallan uhri usein ajattelee, että teot ovat perusteltuja ja uhri ansaitsee väkivaltaisen kohtelun. Väkivaltainen käytös ei koskaan ole hyväksyttävää, minäkään riidan tai tilanteen ei pitäisi johtaa väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Jos fyysistä pahoinpitelyä tapahtuu esimerkiksi uhrin ollessa raskaana, voi seuraus olla jopa lapsen menettäminen. Täytyy myös muistaa, että edes fyysinen väkivalta ei jätä aina ulkoisia jälkiä, tämä ei silti tarkoita, etteikö kyseessä olisi väkivalta. (Mononen-Mikkilä, Perttu, Rauhala & Särkkälä 2015, 9.)

Seksuaalinen väkivalta. Seksuaalinen väkivalta on henkisesti vahingollisimpia ja alentavimpia väkivallan muotoja, se kohdistuu ihmisen henkilökohtaisimpaan ja haavoittuvimpaan osaan itsessään (Mononen-Mikkilä ym. 2015, 10). Seksuaalisen väkivallan tunnusmerkkejä ovat pakottaminen seksuaalisiin tekoihin, seksiobjektina kohteleva, seksuaalissävytteinen väkisin koskettelu, raiskaus sekä kaikenlainen tahdonvastainen seksuaalinen toiminta mukaan lukien uhan ilmapiiri. Myös nimittely ja kehonosien vertailu ja arviointi on seksuaalista väkival-

taa. Uhri voi suostua seksiin vain sen takia, että pääsisi vähemmällä, toisin sanoen ei tarvitse kuunnella raivoa, syylistämistä, nimittelyä tai puolison kuvitelmia pettämisestä. (Marttala 2011, 49.)

Turvakodeissa tärkein syy avun hakemiselle ei usein ole seksuaalinen väkivalta, vaikka turvakotityön tilastojen mukaan jopa joka viides naisista, jotka tulevat turvakotiin, ovat kokeneet seksuaalista väkivaltaa (Lehtinen 2019). Seksuaalinen väkivalta parisuhteessa liittyy usein fyysiseen väkivaltaan tai muihin väkivallan muotoihin. Pahoinpitely päättyy usein seksiin pakottamiseen tai raiskaukseen. (Marttala 2011, 49.)

Henkinen väkivalta. Henkinen väkivalta on yleisin muoto lähisuhdeväkivallassa, se edeltää usein fyysistä väkivaltaa. Henkisen väkivallan tunnusmerkkejä ovat pelottelu ja uhkailu, kontrollointi, vähättely, pilkkaaminen, alistaminen ja nöyryyttäminen, huutaminen, syyttely sekä vainoaminen. (Marttala 2011, 46.)

Tärkeiden esineiden tuhoaminen on henkistä väkivaltaa, kuten myös lapsien käyttö kontrollon välineenä. Tarkoituksena on musertaa kokijan luottamus ja mielenterveys. Henkistä väkivaltaa voi olla vaikea havaita, kokijan tunteita, ajatuksia ja käyttäytymistä ohjaillaan, manipulointi on lähes huomaamatonta ja voi kestää kauan ennen kuin kokija tunnistaa käyttäytymisen väkivallaksi. (Mononen-Mikkilä ym. 2015, 10.) Usein kokija muokkaa jopa tiedostamattaan käyttäytymistään ehkäistäkseen väkivaltaa esimerkiksi miellyttämällä väkivallan tekijää. Väkivallan uhrille aiheutuu stressiä alituisesti uhkaavasta ilmapiiristä. (Marttala 2011, 47.)

Taloudellinen väkivalta. Väkivallan muodoista tuntemattomin on taloudellinen lähisuhdeväkivalta, se eroaa riitatilanteesta selkeästi. Kyse on vahingoittamisesta sekä itsemääräämisoikeuden loukkaamisesta, joka liittyy rahaan ja talouteen, se on vakavaa vallankäyttöä, joka vaikuttaa laajasti eri elämänalueille. (Hietamäki & Remes-Sievänen 2019.) Väkivalta näyttäytyy rahan käytön kontrollomisena, taloudellisella alistamisella, kavaltamisella tai kiristämällä. Puoliso

päättää kaikista hankinnoista yksin sekä käyttää kumppaninsa rahaa ja omaisuutta luvattomasti ja jopa estää hänen oman rahan käyttönsä. (Marttala 2011, 48.)

Hengellinen väkivalta. Hengellisellä väkivallalla tarkoitetaan käyttäytymistä, joka on uskonnollissävyytteistä ja jonka tarkoitus on murtaa tai nujertaa ihmisen elämäntapa, mielipide tai elämäkatsomus uskonnollisin vaatimuksin tai uhkauksin. Tämän kaltainen vallankäyttö on usein perusteltu tai oikeutettu vetoamalla Raamattuun tai uskonnollisen ryhmän auktoriteetin mielipiteisiin. Toiminta, sääntö tai oppi, joka tuntuu uhrista ahdistavalta, epäoikeudenmukaiselta tai epäilyttävältä on hengellistä väkivaltaa. Uhrin pelko uskonnollisen yhteisön ulkopuolelle jättämisestä sekä hänen kokemuksensa väheksymisestä voi estää uhria kertomasta asiasta kenellekään. (Marttala 2011, 48–49.)

3 DIGITAALINEN VÄKIVALTA

Digitaalinen väkivalta on ilmiönä uusi ja sitä voi olla vaikea tunnistaa väkivallaksi. Sillä tarkoitetaan ei-toivottua yhteyden ottamista tai seuraamista eri viestintävälineitä käyttämällä. Digitaalista väkivaltaa kokeneen läheiset ja jopa viranomaiset saattavat vähätellä tilannetta. Usein digitaalinen väkivalta alkaa parisuhteen aikana ja jatkuu, jopa pahenee eron jälkeen. Digitaalisessa väkivallassa ja vainossa on kyse perustavalaatuisesta yksityisyyden loukkauksesta, jolloin ihmisen elämänhallinnan tunne ja perusturvallisuus murentuu. (Hakkarainen 2019, 14–16.)

Väkivalta parisuhteessa on lyöntien ja iskujen lisäksi paljon muutakin. Väkivaltailmiöt muuttuvat teknologian vaikutuksesta. Sosiaalinen media, erilaiset pikaviestipalvelut sekä sähköposti ovat osa ihmisten arkipäivää. Älypuhelimet ja erilaiset sovellukset ovat nykyaikaa ja voi olla suuri houkutus tarkkailla kumppanin sosiaalista mediaa, olisi kuitenkin tärkeä tiedostaa rajat ja pitää se niin sanotun normaalin rajoissa. (Hakkarainen 2019, 11–13.) Vakoilusovelluksia pystyy lataamaan puhelimelle vaivattomasti ja niin, että käyttäjä ei niitä välttämättä edes huomaa. Usein väkivallan kokija yllättyy siitä, miten tekijä voi tietää olinpaikan ilman, että hän on sitä kenellekään maininnut. Väkivallan tekijä löytää keinot tarkkaillakseen ja kontrolloidakseen uhria.

Erilaisia kodin toimintoja voi nykyään hallinnoida etänä kuten ilmastointia, äänen-toistoa sekä lämmitystä. Nämä toiminnot ovat helpottaneet arkea suuresti, kun esimerkiksi ruokatilaukset voi tehdä muutamalla napin painalluksella. Digitalisaation myötä ihmisten elämä ja arki on teknologisoituneet tyystin, huomaamattomat valvontakamerat sekä liiketunnistimet ovat helposti jokaisen hankittavissa. Varjopuoli teknologian jatkuvasti kehittyessä ovat uudenlaiset väkivallan tekemisen välineet, sekä digitalisoitunut toimintakenttä. Toisen ihmisen julkinen nöyryytys ja satuttaminen on teknologian myötä helpompaa ja tehokkaampaa kuin ennen. Kehitys on kaventanut yksityisyyttä ja on tärkeää muistaa, että jokaiselle kuuluu yksityisyys parisuhteessa, eikä edes omalle puolisolalle tarvitse jakaa kaikkea. (Hakkarainen 2019, 11–13.)

Teknologiavälitteinen väkivalta ja vaino ovat mittavia yksityisyyden loukkauksia, jolloin ihmisen elämänhallinnan tunne ja turvallisuus järkkyy. Väkivallan kokijalla on tunne siitä, että hän ei pääse minnekään karkuun ja on jatkuvasti tarkkailun alaisena. Väkivallan tekijä luo teknologian avulla tuntemuksen, että hän on kaikkialla ja aina läsnä, tämä tuo kokijalle epätietoisuuden tunteen. Digitaalinen väkivalta on hyvin näkymätöntä ja väkivallan kokija ei voi olla varma onko vakoilu varmasti päättynyt, vaikka erilaisia turvatoimia olisi tehty. Digitaalinen väkivalta on mahdollista monin eri tavoin, eikä maantieteellisellä etäisyydellä ole merkitystä väkivallan kokijan turvallisuuden tunteen takaamiseksi. (Hakkarainen 2019, 14.) Turvakodilla tämä on tullut konkreettisesti esille, sillä väkivallan kokija kokee turvattomuutta sekä voimakasta ahdistusta, vaikka olisikin turvassa toisella puolella Suomea.

Tyypillisesti digitaalisuus koetaan tilallisesti, online-offline-jaottelulla, joka jakaa tosielämän ja internetin kahtia. Tämän ajattelutavan vuoksi, usein vähätellään verkossa tapahtuvaa väkivaltaa ja ajatellaan, että se ei ole yhtä vakavaa kuin mitä esimerkiksi fyysinen väkivalta on, vaikka tilanne on yleensä päinvastainen. Digitaalisuus sulautuu sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja ihmisen arkeen, eikä se ole erillinen saareke maailmasta tai elämästä, toisin sanoen offline ja online ovat yhtä totuudenmukaisia. Teknologiavälitteiset väkivallan teot voivat kuulostaa usein uskomattomilta sivulliselle, tilannetta usein vaikeuttaa myös pelko siitä, että ammattilaiset sekä viranomaiset eivät usko uhrin kokemuksia ja kuvausta tapahtumista. (Hakkarainen 2019, 14.)

3.1 Digitaalinen väkivalta parisuhteessa

Pohjimmiltaan parisuhdeväkivallassa ei ole kyse fyysisestä väkivallasta vaan puolison kontrollista, pakonomaisesta tarpeesta hallita kumppania. Parisuhdeväkivaltaa kuvaillaan mediassa vieläkin kuvilla, missä nainen makaa lattialla peloissaan tai on kuvassa silmä mustana. Teknologian kehityksen myötä on tullut mitaamattomasti erilaisia kumppanin vahingoittamiseen sekä kontrolliin mahdollistavia välineitä. (Hakkarainen 2019, 14.)

Optimistisesti katsottuna henkinen väkivalta on teknologian myötä tullut näkyväksi aivan uudella tavalla todistusaineiston jäädessä puhelimeen, mikä ei ole ilman teknologian kehitystä ollut mahdollista. Yksityisyyden loukkaukset parisuhteessa ovat usein näkymätöntä kontrollointia, mutta sosiaalinen media on tehnyt väkivallasta näkyvää. Parisuhteessa digitaalinen väkivalta on usein sitä, että puolison puhelinta sekä internetin käyttöä hallitaan tai jopa estetään kokonaan, puoliso voi kontrolloida myös sosiaalisen median tilejä sekä sen käyttöä. (Hakkarainen 2019, 14.)

Parisuhteessa väkivallan tekijä teknologian väärinkäytöllä riistää uhrilta turvallisuuden tunteen sekä yksityisyyden, uhri ei pääse kontrollia karkuun. Väkivallan tekijä luo uhrille ja itselleen kaikkivoipaisuuden tunteen, teknologiaa hyödyntämällä väkivallan tekijä on joka paikassa ja läsnä koko ajan. Digitaalisen parisuhdeväkivallan uhrit usein kuvaavat puolison asennetta pilkalliseksi ja halventavaksi heidän paljastuttuaan digitaalisen väkivallan teosta, usein väkivallan tekijä kokee tekonsa oikeutetuiksi. Tekijä nauttii vallan tunteesta ja siitä, miten omasta mielestään on helposti onnistunut kontrolloimaan ja seuraamaan puolisoaan. (Hakkarainen 2019, 15, 21.)

3.2 Digitaalisen väkivallan tunnistaminen, riskit ja suojautumiskeinot

Digitaalisen väkivallan tunnistaminen voi olla vaikeaa ja usein se on kontrolloivassa parisuhteessa osa arkea (Hakkarainen 2019, 14). Varoitusmerkkejä voi olla muun muassa jatkuva soittelu ja viestien lähettäminen, valokuvilla sijainnin todentamisen vaatiminen, sekä jo ennen parisuhteen alkamista ”stalkkaamista” on voinut tapahtua. Väkivallan tekijä vaatii tietoja uhrin keskusteluista sekä kontrolloi muille kirjoitettuja viestejä. Myös sosiaalisen median voimakas kontrollointi, luvatta kuvaaminen, painostaminen seksin kuvaamiseen tai arkaluontoisen kuvamateriaalin lähettämiseen on osa digitaalista väkivaltaa. Puheluiden ja viestitelyn tulee jatkua niin pitkään, kuin väkivallan tekijä vaatii. (Hakkarainen 2019, 9.)

Kodissa turvallisuuden tunnetta tuo lukitut ovet ja ikkunat, tätä samaa voidaan verrata digitaaliseen elämään. Teknologia, jota käytämme, on yhtä lailla haavoit-

tuvainen kuin koti, jossa olisi ovi auki tai avain kynnysmaton alla piilossa. Kumpi voi helposti yrittää arvata salasanan tietokoneeseen, sähköpostiin tai mihin vain sosiaalisen median tiliin. Henkilökohtaisia salasanoja on helppo arvata, jos salasanana käytetään lemmikin nimeä, syntymäaikaa tai omaa nimeä. (Digitaalinen vaino parisuhteessa 2021, 10–11, 15.)

Kontrolloiva puoliso voi asentaa puhelimeen vakoiluohjelmia, jolloin puhelimen säännöllinen tarkastaminen sekä turvatoimenpiteiden olisi tärkeää. Vakoiluohjelman asentaminen puhelimeen ilman lupaa on laitonta ja siitä on tehtävä rikosilmoitus poliisille. Myös sosiaalisen median turvallisuutta voi lisätä opettelemalla varovaiseen tiedon jakamiseen, yksityisasetusten riittävä tarkistaminen sekä sosiaalisten verkostojen toimivuuden opettelu. Sosiaaliseen mediaan laitettava tieto itsestä tai läheisistä on ikuisesti saatavilla, vaikka olisi kuinka varovainen siitä mitä jakaa, tieto leviää eteenpäin. (Digitaalinen vaino parisuhteessa 2021, 10–11, 15.)

3.3 Mitä on verkossa tapahtuva seksuaalinen häirintä?

Seksuaalinen häirintä on sukupuoleen perustuvan syrjinnän muoto, johon liittyy ei-toivottua tai ei-tervetullutta seksuaalista käyttäytymistä. Seksuaalinen häirintä loukkaa henkilöä sekä aiheuttaa pelkoa, häpeää ja nöyryytetyksi tulemistä. Useat tutkimukset maailmanlaajuisesti osoittavat, että naiset ovat todennäköisemmin seksuaalisen häirinnän kohteina kuin miehet. Verkossa tapahtuva seksuaalinen häirintä sisältää ei-toivottua käytöstä nettisivuilla, kuten chat palstoilla, julkisilla foorumeilla, sosiaalisessa mediassa ja treffisivustoilla tai viestien kautta puhelimitse tai sähköpostitse. Häirintä voi sisältää suullista ja/tai kirjoitettuja kommentteja ja pyyntöjä ja/tai graafisia kuvia. (Powell & Henry 2017, 155–156.)

Verkossa tapahtuva seksuaalinen häirintä on epätarkka termi. Monet tutkimukset omaksuvat laajan ymmärryksen verkossa tapahtuvasta seksuaalisesta häirinnästä, joka sisältää ei-toivottua seksuaalista huomiota, kuvaan perustuvaa väärinkäyttöä, raiskauksen jäljittely, raiskausuhkia, vihapuhetta, kalastelua, verkkokiusaamista ja vaanimista verkossa. Kolme tärkeintä muotoa verkossa tapahtu-

vasta seksuaalisesta häirinnästä ovat sukupuoli häirintä, joka viittaa pelottavaan käyttäytymiseen, mikä on suunnattu sukupuoleen, kuten verkossa tapahtuva naisiin kohdistuva vihapuhe. Toiseksi ei-toivottu seksuaalinen huomio, joka määritellään seksuaalisiksi kommentteiksi ja huomautuksiksi, jotka muistuttavat yleisiä seksuaalisen häirinnän määritelmiä. Ja kolmanneksi seksuaalinen pakottaminen, joka tarkoittaa painostamista tai pakottamista ei toivottuun seksuaaliseen toimintaan verkossa tai kasvotusten. (Powell & Henry 2017, 155–156.)

4 SÄHKÖISET TYÖKALUT SOSIAALIALALLA

Halusimme tehdä oppaan digitaalisena juuri sen vuoksi, että se on helposti saatavilla ja nopeasti päivitettävissä. Digitalisaatio mullistaa maailmaa sekä vääjäämättä myös sosiaalialaa, se on yksi suurimmista teknologisista muutoksista aikamme. Asiakasjärjestelmien digitalisointi aloitettiin jo 1990-luvulla ja 2010-luvulla Suomessa on tehty sosiaalityötä jo jonkin verran verkossa. Edelläkävijä tässä digitalisaatiossa on Lappi, joka on etäisyyksien vuoksi kehittynyt edistyksekköisesti sähköisten palveluiden tuottamisessa. (Ollikainen 2021, 19–20.) Digitaliset palvelut ovat helposti saatavilla kotoa poistumatta, kuitenkin tähän rinnalle tarvitaan kivijalkapalveluita tukemaan toimintaa. Digitalisaation myötä kynnys hoitoon hakeutumisessa voi madaltua, on merkittävää, että jo varhaisessa vaiheessa voidaan tarttua ongelmiin, ennen kuin ne ehtivät kasvaa liian suuriksi.

Koronasta johtuvat poikkeusolot ovat kiihdyttäneet kovasti sosiaalityön digitaalista kehittämistä, sosiaaliala on joutunut nopeasti reagoimaan ja ottamaan käyttöön erilaisia digitaalisia työvälineitä esimerkiksi videopuhelut. Nopea siirtyminen on aiheuttanut myös digitaalista syrjäytymistä, läheskään kaikilla palveluja tarvitsevilla Suomessa ei ole mahdollisuuksia tai osaamista käyttää laitteita tai etäpalveluita. (Ollikainen 2021, 19–20.) Digitaalinen syrjäytyminen näyttöytyy myös muun muassa nuorten parissa. Etäyhteyksillä samanlaista yhteisöllistä kokemusta ei voi tulla mitä esimerkiksi kasvokkain tapahtuvassa ryhmätoiminnoissa saa.

Yksi sosiaalialan digitalisaatiota vaikeuttava tekijä on se, että nykypäivän teknologiaa ei ole kehitetty sosiaalialan tarpeisiin. Olisi tärkeää kehittää välineitä, joita jokainen asiakasryhmä pystyisi hyödyntämään. Tulevaisuudessa tulisi kehittää yhteistyötä sosiaalialan ammattilaisten sekä insinöörien kanssa, jotta saataisiin mahdollisimman toimivat digitaaliset palvelut sosiaalialan tarpeisiin vastaaviksi. Asiakkaan osallisuutta voidaan digitalisaation avulla lisätä järjestelmillä, joilla asiakas pääsee itse ottamaan yhteyttä esimerkiksi omiin työntekijöihinsä ja näkemään tietoturvalisestisesti omia tietojaan. (Ollikainen 2021, 19–20.)

Asiakasturvallisuuden huomioon otto on tärkeää, kun kehitetään, toteutetaan ja otetaan käyttöön digitaalisia palveluita sosiaalialalla (Jylhä & Kuusisto 2021, 118–119). Digitaalisten palveluiden lähtökohtana tulee olla toimivuus ja hyödyllisyys sekä turvallisuus käyttäjälle. Riittävä osaaminen sekä hyvin määritellyt ja selkeät prosessit ovat digitaalisten palveluiden turvallisen käytön edellytyksiä. On varmistettava, että myös asiakkaalla on tarvittava osaaminen ja välineet palveluiden käyttöön. Koronaviruspandemian myötä on jouduttu suunnittelemaan ja järjestämään erilaisia tapoja ylläpitää asiakaskontakteja ilman fyysistä tapaamista. Erilaiset palvelut digitaalisessa muodossa ovat vakiintumassa osaksi sosiaalityön kenttää, tämä mahdollistaa joustavia ja asiakaslähtöisiä ratkaisuja, joissa pystytään monipuolisesti hyödyntämään digitaalisia palveluita sekä niiden rinnalla perinteisiä asiakastapaamisia. (Jylhä & Kuusisto 2021, 120.)

Yhteiskunnan digitalisoituessa pyritään työntekijöiden työpanosta siirtämään ja painottamaan niin, että se on kaikkein hyödyllisintä. Digitalisaatio helpottaa ja nopeuttaa tehtävien hoitamista, tasaa ruuhkaa sekä ihmisten liikuttamista paikasta toiseen. Tehokkaat järjestelmät syntyvät, kun järjestelmät tulevat tutuiksi ja niitä käytetään. Edellytyksenä, että asiakkaat ja työntekijät käyttävät digitaalisia palveluita, on se, että ne ovat helppokäyttöisiä ja hyvin saatavilla. Ammattilaisten asema muuttuu sähköisten palveluiden myötä, ammattilaisesta tulee palvelun tuen tarjoaja sekä ammattilaisasema madaltuu. (Aalto ym. 2020, 38, 75.) Digitalisaation myötä tullut hybridimalli on helpottanut työntekijöiden arkea. Etätyöpäivät lyhentävät työpäivän pituutta, koska työmatkoihin ei mene aikaa. Toisaalta etäyhteydellä tapahtuvat kokoukset non-stoppina kuormittavat työntekijöitä. Tauot saattavat unohtua helposti, kun taas työpaikalla tauot ovat olennainen osa työn arkea, jossa vaihdetaan kuulumisia työkavereiden kesken.

Koko yhteiskunnassa tapahtuva digitalisoituminen on tavoitteena Suomessa, etenkin julkisissa palveluissa. On toivottavaa, että kansalaiset etsisivät itse aktiivisesti tarvittavia palveluita. Myönteisiä seurauksia digitalisaatiosta ovat kansalaisten aktiivisuus, omatoimisuus sekä itsenäisyys. Digitalisaatio mahdollistaa myös erityisryhmien osallisuuden, jos esimerkiksi siirtyminen paikasta toiseen on haastavaa. Digitalisaation kehitys ei ole täysin ongelmaton, vaikka se voi lisätä toimintamahdollisuuksia tietyille ihmisryhmille, voi se myös olla toimimisen este

monille esimerkiksi vammaisille henkilöille sekä vanhuksille. Olettaessa huomi-oon kansalaisten erilaiset tarpeet ja toimintatavat digitaalinen saavutettavuus yhdenvertaisuuden näkökulmasta lisääntyy. Digitaalisissa palveluissa saavutettavuus täytyy huomioida sekä sisällöllisissä että palvelun teknisissä ratkaisuis-
(Leskelä 2019, 65.)

4.1 Väkivaltatyötä etäyhteydellä

Turvakotipalvelujen saavutettavuutta voidaan parantaa digitalisaation avulla. Esimerkiksi monipuolinen nettiturvakoti sekä etäturvakoti mahdollistavat asiakkaiden pääsyn turvakotipalveluiden piiriin etäisyyksistä huolimatta. Oulun etäturvakoti sijaitsee Kajaanissa ja väkivaltatyötä tehdään etäyhteyksien avulla Oulun turvakodilta. Etäturvakodin asiakkaille järjestetään samat palvelut kuin muillekin turvakotien asiakkaille. Esimerkiksi tapaamiset järjestetään Teamsin kautta ja näitä tapaamisia varten asiakkailla on rauhallinen yksityinen tila kuten keskusturvakodilla. Etäturvakoti on kodinomainen, turvallinen paikka. Digitalisaation ja hyvien yhteyksien avulla etäturvakotitoiminta mahdollistuu. Digitalisaation jatkuvan kehityksen myötä uskomme, että etäturvakotipalvelut tulevat lisääntymään. Etenkin pienemmillä paikkakunnilla. Digitaalisia työkaluja tulee kehittää, jotta ne vastaavat asiakkaiden tarpeisiin ja niitä voidaan käyttää myös työn tukena.

Vuonna 2001 Ensi- ja turvakotien liitto otti käyttöön internetissä Nettiturvakodin. Nettiturvakotisivustolta saa apua monipuolisesti ja matalalla kynnyksellä, jos kotoa lähteminen tuntuu mahdottomalta tai haluaa itsenäisesti neuvoa elämäntilanteeseensa. Väkivaltaa kokeneet tuntevat usein häpeää sekä syyllisyyttä, avun etsiminen verkosta sekä muiden kokemuksista lukeminen voi auttaa pohtimaan muutosta omaan tilanteeseen. (Karjalainen 2006, 105–106.)

5 YHTEISTYÖKUMPPANI

5.1 Oulun ensi- ja turvakoti

Vuonna 1945 perustettiin Oulun Ensi Koti ry, sen tavoitteena oli luoda äideille ja heidän vauvoilleen Oulun kaupunkiin Ensi Koti. Turvakoti toiminta aloitettiin vuonna 1979 jonka myötä yhdistyksen nimi muuttui Oulun ensi- ja turvakoti ry:ksi. (Oulun ensi- ja turvakoti ry 2021a.) Perustettaessa turvakoteja Ensi Kotien liitto tarttui vaiettuun kodin sisällä tapahtuneeseen väkivaltaan. Lähisuhde- ja perheväkivalta nousi 1960-luvulla vahvasti sosiaali- ja terveydenhuollon puheenaiheeksi. Silloin myös lasten pahoinpitely sekä myöhemmin 1970-luvulla tunnistettiin väkivalta parisuhteessa. (Särkelä 2020, 8–9.)

Ensi- ja turvakotien liittoon kuuluva Oulun ensi- ja turvakoti sijaitsee Tuirassa palveluiden lähettyvillä. Yhdistyksessä työskentelee yli 60 sosiaalialan vahvaa ammattilaista, sekä rinnakkain toiminnassa kulkeva vapaaehtois- ja järjestötoiminta. Perustehtävänä Oulun ensi- ja turvakodilla on tukea perhettä ja vanhemmuutta, turvata lapsen oikeutta turvalliseen kehitykseen ja kasvuun sekä ehkäistä lähisuhde- ja perheväkivaltaa ja mahdollisia traumatisoitumisesta johtuvia jälkiseurauksia. (Oulun ensi- ja turvakoti ry 2021.)

Turvakoti on tarkoitettu lapsille, naisille ja miehille sellaisessa tilanteessa, kun kodissa on turvatonta väkivallan, pelon tai uhkailun vuoksi. Turvakoti on avoinna ympärivuorokauden ja sinne voi asuinkunnasta riippumatta saapua lasten kanssa tai yksin. Turvakotiin saapuessa saa turvaa, apua sekä ammatillista tukea, se on luottamuksellinen ympäristö, jossa voi yhdessä työntekijän kanssa käsitellä kokemuksia. Turvakodilta saa apua käytännön asioissa sekä neuvoa ja tukea tulevaisuuden muutoksien järjestämiseen. (Oulun ensi- ja turvakoti ry 2021b.) Turvakodeissa tehtävä ohjaus- ja tukityö vaatii sosiaali- tai terveydenhuollon ammattikorkeakoulututkinnon, työ on monimuotoista ja vaativaa. Työtä tukevat säännölliset työnohjaukset sekä erilaiset koulutukset. (Ewalds, Karjalainen & Peltonen 2019, 15.)

5.2 Turvakotityö

Turvakotilaki (Turvakotilaki 1354/2014) uudistui vuonna 2015 jonka myötä tuli lähisuhdeväkivallan uhreille huomattavia parannuksia. Istanbulin sopimus, jonka pohjalta uusi turvakotilaki on syntynyt, määrittelee kriteerit, milloin korvauksia maksetaan valtion varoista väkivaltakokemusten käsittelyyn, sekä lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn palveluja tarjoaville organisaatioille. Turvakotipalvelut kustannetaan valtion varoista, mutta avohuolto sekä lähisuhdeväkivaltaa kohdanneiden kuntalaisten turvakodissa oloajan jälkeinen hoito kuuluu kuntien vastuulle. (Nietola & Noppari 2017, 176.)

Vuonna 2021 Suomessa toimii 29 turvakotia ja perhepaikkoja on yhteensä 211 (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021). Lakiuudistuksen johdosta turvakotipalvelut ovat maksuttomia ja asuinpaikasta riippumatta lähisuhdeväkivallan uhrien saatavilla ympärivuorokauden. Turvakotipalveluihin hakeutuessaan asiakkaalla on oikeus pysyä nimettömänä hänen halutessaan niin. (Nietola & Noppari 2017, 176–177.)

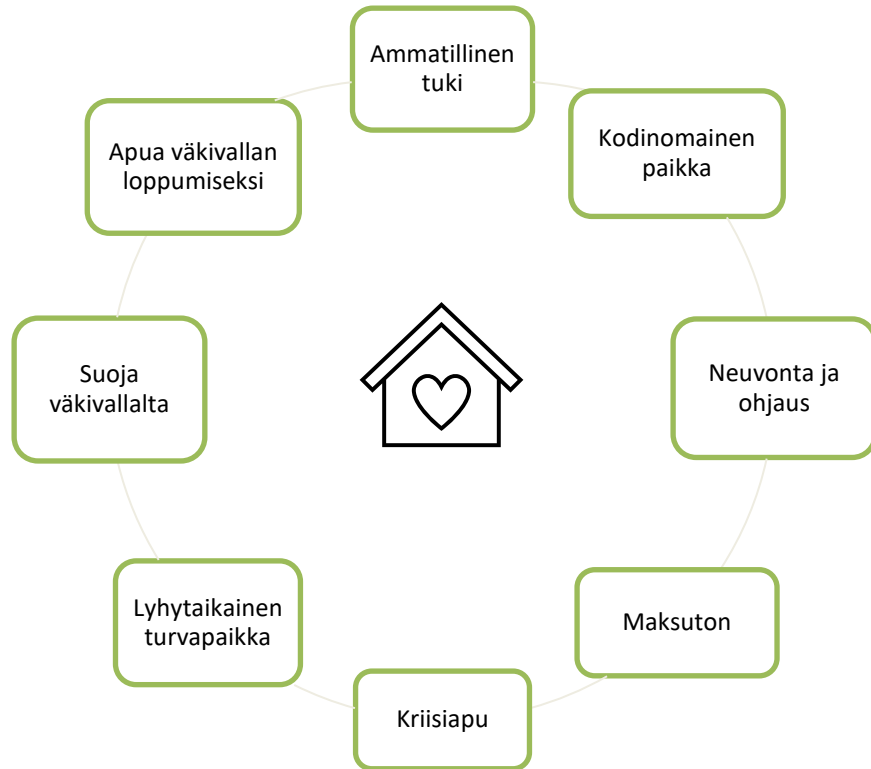
Väkivaltatyön ammattilaiselta vaaditaan herkkyyttä sekä avointa ja rohkeaa ajattelutapaa kohdatessaan erilaisia asiakkaita. Työntekijälle voi olla haastavaa tunnistaa asiakkaiden väkivaltakokemukset väkivallan monimuotoisuudesta johtuen, asiakas ei välttämättä osaa nimetä usein psyykkisiä oireita väkivallasta johtuviksi. (Nietola & Noppari 2017, 176–177.) THL järjestää koulutusta työntekijöille lähisuhdeväkivaltaan, kriisi- ja traumatyöhön liittyen, myös lasten kanssa tehtävään työhön järjestetään koulutusta. Henkilöstöllä on mahdollisuus itse toivoa mihin koulutukseen he haluaisivat osallistua ja yhdessä johtajan kanssa tarkastellaan mitkä koulutukset ovat kyseiselle työntekijälle hyödyksi. Koulutukset tukevat hyvin työntekijöiden asiantuntijuutta.

Turvakodissa tarjotaan myös psykososiaalista tukea väkivallan tekojen seuraamusten tunnistamisessa ja kohtaamisessa fyysisen suojan ohella. Turvakodissa työskentelevät väkivaltatyöhön erikoistuneet ammattilaiset sekä lisäksi vertaisryhmät ja vertaisuus tukevat asiakkaan elämän muutosta. Työ on kokonaisval-

taista, koko perhettä koskevaa työskentelyä, missä kaikkia osapuolia kuunnellaan ja autetaan. Väkivaltatyössä kulminoituu yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus sekä ihmisoikeudet. (Särkelä 2020, 4.)

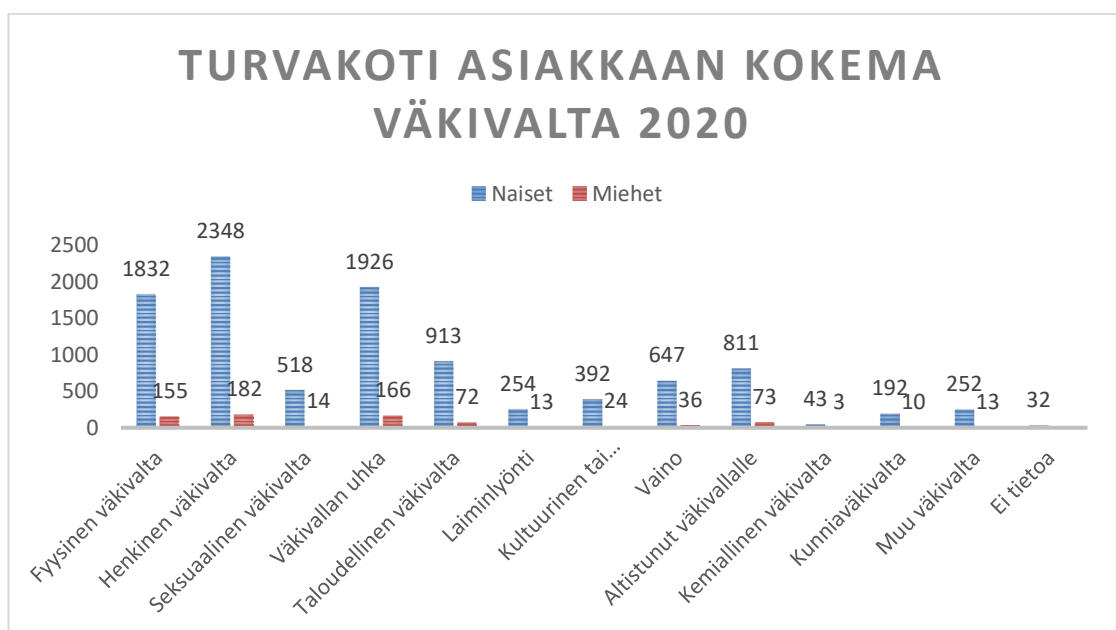
5.3 Turvakodit osana palvelujärjestelmää

Alla olevassa kuviossa on koottuna muutamia turvakotiin liittyviä faktoja. Lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa kokeneet voivat hakeutua turvakotiin oma aloitteisesti iästä ja sukupuolesta riippumatta kellon ympäri. Asiakkaita turvakotiin ohjataan myös viranomaispalvelujen kautta. Asiakas voi myös soittaa turvakotiin ja tiedustella eri vaihtoehtoja, mikäli oma elämäntilanne mietityttää. Turvakodissa saa apua väkivallan kokemuksiin sekä ohjausta, neuvontaa ja ammatillista tukea kodinomaisessa ympäristössä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

Kuvio 1. Faktoja turvakodista (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019).

Taulukko 1. Turvakoti asiakkaiden kokemaa väkivallan muoto, jaoteltuna miesten ja naisten välillä sekä väkivallan kokemusten määrä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021).

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

6.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisessa opinnäytetyössä lopullinen tuote on esimerkiksi ohjeistus, tietopaketti, portfolio tai kirja, eli toisin sanoen konkreettinen tuotos (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51). Tutkimuksellinen perusta kuuluu jokaiseen opinnäytetyöhön, kuitenkin toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkimusmetodien tarkoitus vaihtelee riippuen opinnäytetyön tavoitteista, joihin opinnäytetyölläsi pyrit. Usein toiminnallisen opinnäytetyön aihe nousee työyhteisössä tunnistetusta tarpeesta. (Vilkkä 2021, 31–32.) Menetelmänä käytimme kvalitatiivista, eli laadullista tutkimusta. Kun tavoitteena on ymmärtää ilmiö kokonaisvaltaisesti, on laadullinen tutkimusmenetelmä sopiva siihen. Kun opinnäytetyössä toteutetaan kohderyhmän mielikuviin pohjautuvaa ideaa, palvelee laadullinen tutkimusasetus sitä parhaiten. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63.)

Laadullisen tutkimuksen perinteisiä aineistonkeruumenetelmiä ovat havainnointi ja haastattelu, nykyään näiden rinnalle ovat tulleet valmiit aineistot. On tärkeä huomioida opinnäytetyötä suunniteltaessa, että valmista, kelvollista materiaalia on mahdollisesti jo saatavilla. (Puusniekka & Saaranen-Kauppinen 2009, 47, 67.) Tutkimuskysymyksenä opinnäytetyössämme meillä oli kuinka tunnistaa digitaalinen väkivalta sekä digitaalisen väkivallan puheeksiotto. Opinnäytetyön ideointivaiheessa päätimme käyttää tietoperustana luotettavaa digitaaliseen väkivaltaan liittyvää lähdekirjallisuutta sekä verkkolähteitä, eli käytimme valmiita aineistoja.

Teoriaperustan lisäksi aineistonkeruumenetelmänä kävimme dialogista keskustelua turvakodin ohjaajien ja johtajan kanssa prosessin aikana. Esittelimme opaan Oulun ensi- ja turvakodin seminaarissa sekä käytimme opasta asiakastyössä, tästä kaikesta saimme hyödyllistä tietoa. Myös meidän oma asiantuntijuutemme kehittyi opinnäytetyötä tehdessä, teimme prosessin aikana harjoittelut turvakodille, josta saimme lisää tietoutta työn ja erilaisten koulutusten kautta. Emme kokeneet tarpeelliseksi tehdä haastattelua, halusimme rajata menetelmiä, ettei opinnäytetyöstä tule liian laaja.

Ensisijaiset kriteerit opinnäytetyössä ovat tuotteen informatiivisuus, sopiva asiasisältö kohderyhmälle, käytettävyys käyttöympäristössä sekä kohderyhmässä, johdonmukaisuus ja selkeys (Vilkka & Airaksinen 2003, 53). Kuten Vilkka ja Airaksinen kirjassaan kirjoittavat, toteutustapaa valittaessa tekijän on hyvä kysyä itseltään missä muodossa idea kannattaa toteuttaa, jolloin se palvelee kohderyhmää parhaiten (Vilkka & Airaksinen 2003, 51). Valitsimme toteutustavaksi toiminnallisen opinnäytetyön, koska se sopi parhaiten kohderyhmälle sekä meille tekijöinä.

Toiminnallisen opinnäytetyömme idea lähti Oulun ensi- ja turvakodin henkilökunnan toiveesta. Tuotoksena toiminnallisesta opinnäytetyöstä syntyi opas Oulun ensi- ja turvakodille digitaalisen väkivallan tunnistamiseen ja puuttumiseen. Työyhteisössä oli selkeä tarve tämänkaltaiselle digitaaliselle oppaalle. Digitaalisen oppaan tarve lähti myös siitä, kuinka nykypäivänä melkein kaikki tarvittavat tiedot löytyvät tietokoneelta ja ovat näin aina ajankohtaisia. Opas on työntekijöiden tietokoneella ja näin se säästää myös aikaa asiakastapaamisissa, ei tarvitse etsiä useiden kansioden seasta oikeaa paperilappusta ja mahdollisesti jopa vanhentunutta tietoa.

Toiminnallisen kehittämisen kohteen voi valita yhteistyössä työelämän sekä omaan koulutusohjelmaan liittyvän sisällön mukaisesti. Opinnäytetyötä tehdessä on tärkeä pohtia kuinka prosessi kehittää opinnäytetyöntekijän asiantuntijuutta. Opinnäytetyötekstistä sekä tuotoksesta näyttäytyy se, kuinka tekijä osaa eritellä ja soveltaa niin ammatillisia kuin tutkimuksellisiakin tietoja ja taitoja valinnoissa, ongelmanratkaisussa sekä vaihtoehtojen asettamisessa. Toiminnallisen opinnäytetyöntekijä tarkoitus on, että työ tulisi käyttöön ja sillä olisi myös käytännön merkitystä työyhteisöön. (Vilkka 2021a, 34.)

Toimijan kanssa toiminnallisessa opinnäytetyössä edetään tietyssä toimintaympäristössä dialogisessa vuorovaikutussuhteessa. Tämä tarkoittaa muun muassa palautteen saamista, vertaistukea sekä keskustelua. (Salonen 2013, 6.) Tapauksessa turvakodin johtajan kanssa suunnittelimme oppaan viitekehystä sekä aiheen rajaamista. Tarkoituksena oli, että opas on tiivis tietopaketti, selkokielenen

sekä visuaalinen, kuvat tekstin tukena. Oppaan värimaailma on visuaalisesti puhutteleva ja kuvat ovat havainnoivia, mutta ei liian rajuja.

6.2 Opinnäytetyön suunnitteluprosessi

Kun aloitimme opinnäytetyöprosessin, löysimme ensin paljon tietoa parisuhteen jälkeen tapahtuvasta vainosta. Vainoon liittyy myös digitaalinen väkivalta, mutta halusimme keskittyä nimenomaan digitaaliseen väkivaltaan parisuhteessa, sillä sitä tapahtuu paljon parisuhteen aikana, ei vain eron jälkeen ja rajata aiheen siihen. Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset olivat kuinka tunnistaa digitaalinen väkivalta sekä digitaalisen väkivallan puheeksiotto. Toiminnallisen opinnäytetyömme tavoitteena on lisätä tietoisuutta digitaalisesta väkivallasta Oulun Ensi- ja turvakodin työntekijöiden sekä asiakkaiden keskuudessa työelämälähtöisen oppaan avulla. Tarkoitus on, että opas on helposti saatavilla digitaalisessa muodossa, sekä tarvittaessa myös tulostettavana versiona, jolloin sen voi tulostaa asiakkaalle mukaan.

Digitaalinen väkivalta on ajankohtainen ja kasvava ilmiö maailmalla sekä koko sosiaalialan kentällä, yhä useampi turvakodin asiakas kokee digitaalista väkivaltaa, usein myös tiedostamattaan ja tietämättään mitä se on. Oikea-aikainen apu ja puuttuminen voivat olla elintärkeitä. Huomasimme opinnäytetyötä tehdessämme, kuinka tuntematon käsite digitaalinen väkivalta vielä on. Kaikille turvakodin työntekijöille digitaalinen väkivalta oli tuttu väkivallan muoto, mutta asiakkailla on haastetta tunnistaa se. Oppaan tarkoituksena on helpottaa digitaalisen väkivallan tunnistamista ja puheeksi ottamista asiakastyössä.

Aloitimme oppaan suunnitteluprosessin Oulun turvakodin ohjaajan sekä johtajan kanssa käydyn tapaamisen jälkeen, jossa annoimme luettavaksi opinnäytetyömme suunnitelman ja kirjoitimme toimeksiantosopimuksen. Tapaamisessa nousi esille toiveita oppaasta, toiveena oli, että opas on informatiivinen, selkeä ja visuaalinen. Keskeistä oppaassa kaikkien mielestä oli, että tieto on luotettavaa ja teksti selkokielistä.

Lapin ammattikorkeakoulun opinnäytetyöt ovat työelämää kehittäviä ja työelämä-lähtöisiä, jolloin opinnäytetyöstä, joka tehdään toimeksiantona, laaditaan toimeksiantosopimus kirjallisena. Ennen opinnäytetyön aloitusta tehdään yhteistyösopimus ammattikorkeakoulun -opiskelijan, sekä toimeksiantajan kesken, jossa sovi-taan pelisäännöistä opinnäytetyöhön liittyen. Yhteistyötä tehdään toimeksianta-jan kanssa opinnäytetyöprosessin ajan. (Lapin AMK 2022.) Aloitimme kehittämis-työn suunnittelun tietoperustaan perehtymisen jälkeen. Koimme kriittisen ja pe-rusteellisen tarkastelun aineistoon tarpeellisena ennen kehittämistyön työstä-mistä. Käytössämme oli laaja materiaali kirjallisuutta sekä nettilähteitä, joiden ra-jaaminen oli toisinaan haastavaa, oli palautettava mieleen tutkimuskysymykset.

6.3 Oppaan toteutus

Kokosimme oppaan kertomalla ensin mitä digitaalinen väkivalta on ja miten se voi ilmetä. Koimme tärkeäksi, että oppaasta löytyy myös digitaaliset rajat sekä suojautumiskeinot digitaaliselta väkivallalta. Rakensimme oppaan kertomalla teoriatietoa digitaalisesta väkivallasta lyhyesti ja selkeästi. Opas helpottaa työntekijöitä ottamaan digitaalisen väkivallan puheeksi asiakastilanteessa. Halusimme myös, että oppaasta löytyy hyödyllisiä linkkejä asiakkaille ja henkilökunnalle käytettäväksi, esimerkiksi juristipäivystykseen ja rikosuhripäivystykseen. Lisäsimme nettilinkkien perään myös QR-koodit, joilla halutessaan pääsee sivulle nopeasti vaikka oman puhelimen kautta.

Koska opas on digitaalisessa muodossa, on tieto aina ajantasaista, henkilökunta voi päivittää linkkejä tai lisätä uusia. Opas on turvakodin työntekijöiden toiveesta rakennettu visuaaliseksi ja selkokielliseksi. Toimeksiantajan toiveesta tulimme siihen päätökseen, että emme avaa oppaassa teoriaa väkivallasta laajemmin. Halusimme keskittyä vain digitaaliseen väkivaltaan. Turvakodilta löytyy jo entuudestaan paljon tietoa ja materiaalia parisuhde- ja lähisuhdeväkivallasta. Opinnäyte-työntekijöinä täytyy huomioida oppaan laajuus ja rajata aihetta.

Kehittämishankkeen ulkoasuun, konkreettisuuteen ja luotettavuuteen on tärkeä nähdä vaivaa, jotta lukijaystävällisyys tulee huomioitua. Kehittämishankkeen elävöittämiseksi sekä täydentämiseksi voi siihen lisätä erilaisia kuvia, dokumentteja tai vaikka videoklippejä, jolloin siitä tulee mielenkiintoinen kokonaisuus. (Salonen 2013, 25.) Valitsimme oppaan toteutusvälineeksi Canva – graafisen suunnittelun työkalun, joka on helppokäyttöinen ja helposti muokattavissa meidän käyttötarpeeseemme. Canvalla saimme oppaasta visuaalisesti sen näköisen, mitä halusimme. Oulun turvakodin henkilökunta oli tyytyväinen ulkonäköön, erityisesti värimaailma sai kiitosta sen rauhoittavan värityksen vuoksi. Emme halunneet, että opas on vain tekstiä täynnä oleva valkoinen paperi. Kuvia oppaaseen valitsimme huomioimme asiakkaan kriisitilanteen. Valitsimme herätteleviä, mutta emme ahdistavia kuvia.

Kun olimme edistäneet opasta, kävimme näyttämässä tuotosta Oulun turvakodin johtajalle kysyäksimme palautetta sen hetkiseen versioon oppaasta. Halusimme opinnäytetyöprosessin aikana käydä dialogista keskustelua ja olla avoimia oppaan etenemisestä. Oli tärkeää, että meillä oli luottamus ja yhteinen ymmärrys lopputuloksesta. Tässä vaiheessa opas sisälsi toimeksiantajan mielestä kaikki tärkeät elementit, eikä ollut tarvetta enää lisätä tekstiä. Saimme palautetta muutamasta pienestä yksityiskohdasta tekstissä, joihin teimme toivotut muutokset. Näytimme myös kesken opinnäytetyöprosessia opasta muutamalla tuttavalle, jotta saisimme ulkopuolisen näkemystä sisältöön ja ulkonäköön.

Asiakkaan saapuessa kriisitilanteessa turvakodille, on hyvä, että digitaalisen version lisäksi löytyy myös tulostettava opas, jonka voi antaa asiakkaalle huoneeseen mukaan. Turvakodille tulo on usein sokki ja tietoa tulee paljon, on tärkeää, että asiakas voi rauhassa tutustua oppaaseen oikea-aikaisesti, omien voimavarojensa mukaan. Oppaan tarkoituksena on lisätä tietoisuutta sekä tunnistettavuutta digitaalisesta väkivallasta asiakkaiden ja henkilökunnan keskuudessa. Digitaalinen väkivalta on usein vaikea tunnistaa, turvakodin asiakkaat eivät välttämättä tiedosta, että se on yksi väkivallan muodoista.

Teimme oppaasta selkokielisen ja helppolukuisen. Välttimme luentomaista tekstiä ja pyrimme esittämään asiat ymmärrettävästi ja ytimekkäästi. Tavoitteena oli myös, että lukijalla pysyy mielenkiinto yllä. Nämä toiveet tulivat myös toimeksiantajalta. Tutut, jokapäiväiset arkitilanteissa käytettävät puhekielen sanat ovat merkitykseltään konkreettisia, aistein havaittavia sanoja, joita käytetään arjessa. Pitkään keskustelukumppaninsa kanssa selkokieltä käyttänyt henkilö on saanut hyvän kosketuksen sanoihin, jotka ovat juuri kyseiselle keskustelukumppanille helppoja tai vaikeita. Sosiaali- ja terveysalalla käytetään paljon selkokieltä, usein oman ammattialan termistö on käyttäjälle tuttu, jolloin voi käydä helposti niin, että työssä käytettävä erikoissanasto voi hiipiä selkopuheeseen. (Kartio 2009, 16.)

6.4 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Työharjoittelun aikana pääsimme kokeilemaan opasta käytännön asiakastyössä. Kävimme turvakodin johtajan kanssa ammattieettistä keskustelua oppaan kokeilemisesta asiakastyössä. Puhuimme yhdessä asiakkaan oikeudesta olla osallistumatta oppaan testaamiseen. Opinnäytetyön tekijöinä meille oli tärkeää hyvän tutkimuskäytännön toteutuminen, johon liittyy asiakkaan mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta. Jotta hyvä tutkimuskäytäntö toteutuu, täytyy tutkittaville kertoa kaikki tutkimukseen liittyvä olennainen tieto sekä varmistaa, että tutkittavat tämän tiedon ymmärtävät. Kun tutkittava on ymmärtänyt annetun tiedon ja vapaaehtoisuuden, on suostumus tutkittavan edun mukainen. (Puusniekka & Saaranen-Kauppinen 2009, 22.)

Päädyimme yhdessä siihen tulokseen, että voimme kokeilla keskeneräistä opasta asiakkaan kanssa, mikäli asiakas haluaa. Keskustelimme myös siitä, kuinka tärkeä työntekijällä on ottaa huomioon asiakkaan vireystila ja osata reagoida sen tuomiin muutoksiin asiakastilanteessa. Otimme huomioon myös sen mahdollisuuden, että oppaan esittäminen ei välttämättä onnistu sillä kerralla riippuen asiakkaan vireystilasta. Asiakastilanne täytyy rauhoittaa ja on tärkeää muistaa, että kaikkea ei voi yhden asiakastapaamisen aikana käydä, jotta työskentely on asiakaslähtöistä. Väkivaltatyö on moniulotteista ja siihen liittyy paljon eri osaluja.

Opinnäytetyön testaaminen tapahtui asiakastyöhön tarkoitettussa huoneessa. Kerroimme asiakkaalle suullisesti opinnäytetyöstä ja oppaasta. Kerroimme osallistumisen olevan vapaaehtoista ja että asiakkaan henkilöllisyys ei tule ilmi missään vaiheessa. Asiakas oli hyvin kiinnostunut opinnäytetyöstämme ja halusi osallistua oppaan läpikäymiseen. Opasta läpikäydessä asiakas tunnisti kokeneensa digitaalista väkivaltaa parisuhteessaan ja kertoi samalla omista kokemuksistaan. Asiakas oli hämmästynyt siitä tiedosta, että digitaalinen väkivalta on yksi väkivallan muodoista ja myös rikos.

Asiakas toivoi tulostettua versiota oppaasta, jotta voi perehtyä aiheeseen vielä tarkemmin rauhassa. Saimme johtajalta luvan oppaan tulostamiseen, vaikka

opas oli vielä hieman keskeneräinen. Johtajan mielestä oppaan tulostaminen asiakkaalle oli hyvä ajatus. Otimme asian yhteisessä palaverissa esille, jossa tuli ilmi kuinka uusi asia digitaalinen väkivalta on, jonka vuoksi sitä ei aina tunnusteta tai ymmärretä. Siksi tämänkaltainen opas on erinomainen työkalu ammattilaisille.

Opinnäytetyöprosessimme aikana esittelimme opasta turvakodilla järjestetyssä seminaarissa. Esittelimme oppaan samalla käyden vastavuoroista keskustelua turvakodin ohjaajien, sosiaalityöntekijän, johtajan sekä toiminnanjohtajan kanssa. Esittelyn lopussa pyysimme suullista palautetta ja mahdollisia muutosehdotuksia oppaaseen. Saimme hyvää palautetta oppaan sisällöstä sekä visuaalisuudesta. Johtaja kertoi, että opas ylitti heidän odotuksensa.

Positiivisen palautteen lisäksi henkilökunta antoi muutaman vaihtoehdon sanoihin liittyviin muutosehdotuksiin sekä saimme toiveena oppaaseen lisättäväksi tietoa Kaksi kotia- sovelluksesta. Vaihdoimme sanan parisuhdeväkivalta lähisuhdeväkivallaksi sekä muutaman konjunktion vaihdoimme toiseen. Lisäsimme oppaaseen myös Kaksi kotia- sovelluksesta tietoa. Johtaja kysyi, voisiko hän laittaa oppaan uutiskirjeeseen, johon vastasimme myöntävästi. Turvakodin johtaja kertoi myös olleen yhteydessä THL:een koskien opinnäytetyötämme, koska turvakodilla on ilmoitusvelvollisuus opinnäytetöiden toimeksiantoihin. THL oli ilmaissut kiinnostuksensa meidän opinnäytetyötämme kohtaan ja toivoi saavansa oppaan sekä kirjallisen opinnäytetyömme luettavaksi.

Tutkimusetiikka on ideointivaiheesta valmiiseen tutkimustulokseen ja tiedottamiseen tutkijan mukana. Tutkijat sitoutuvat noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä ja käyvät tutkimuseettistä keskustelua työn alkuvaiheesta loppuun, riippumatta siitä, paljonko tutkimusopintoja on suoritettu tai millä tieteen- tai ammattialalla he ovat. Toisin sanoen, kaikkien tutkimusten tekijöitä veloitetaan noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu eettisesti kestävät tutkimusmenetelmät sekä tiedonhankintamenetelmät, joita tutkijoiden täytyy noudattaa. Tämä tarkoittaa sitä, että tiedeyhteisön on täytynyt hyväksyä tutkijan käyttämät tutkimus- ja tiedonhankintamenetelmät. Hyvä tieteellinen käytäntö tiedonhankinnassa tarkoittaa, että oman alan tieteellinen kirjallisuus

perustuu asianmukaiseen tietoon, kuten ammattikirjallisuuteen tai havaintoihin. (Vilkkä 2021b, 41–42.)

Kävimme tutkimuseettistä keskustelua koko opinnäytetyöprosessin ajan. Opinnäytetyöprosessin alussa perehdyimme digitaaliseen väkivaltaan ja siihen liittyvään materiaaliin. Huomasimme, että Suomessa digitaalinen väkivalta on kohutuullisen uusi ilmiö, jonka vuoksi aineistoa joutui etsimään. Punnitsimme ja arvioimme tarkkaan mitä materiaalia voimme käyttää, jotta kokonaisuudesta tulisi selkeä. Opinnäytetyömme aihe on mielenkiintoinen, mutta se toi myös haasteita, koska materiaalia oli rajoitetusti saatavilla. Korona toi myös omat haasteensa, kirjastot olivat välillä kiinni ja kirjoja oli haastavaa saada.

Hyvän tieteellisen käytännön mukaan, tutkija noudattaa tarkkuutta, huolellisuutta ja rehellisyyttä, niin tutkimustyössä kuin tutkimustulosten esittämisessäkin. Rehellisyys ja vilpittömyys toisia tutkijoita kohtaan on edellytys hyvälle tieteelliselle käytännölle, joka tarkoittaa sitä, että muiden tutkijoiden saavutuksia ja työtä kunnioitetaan. On otettava huomioon toisten tutkijoiden saavutukset samasta aiheesta ja osoittaa se täsmällisesti lähdeviittein omassa tekstissä sekä oikeassa valossa omien ja toisten tutkijoiden tulosten esittäminen. (Vilkkä 2021b, 41–42.) Opinnäytetyössämme käytimme lähdeviitteitä hyvän tutkimuskäytännön mukaisesti ja teimme asianmukaisen lähdeluettelon.

Opinnäytetyötä tehdessä kriittisyys tulee usein esiin. Voidaan puhua muun muassa kriittisestä palautteesta, lähdekriittisyydestä, kriittisestä lukemisesta sekä kriittisestä ajattelusta. Looginen päättely, reflektiivinen ajattelu ja argumentaatio liittyvät kriittisyyteen opinnäytetyössä. Edellä mainitut nivoutuvat analyttiseen ajatteluun, argumentaatio ja väitteiden arviointi on tärkeää. Opinnäytetyötä tehdessä tarvitsee kriittisyyttä, jotta ymmärtää erilaiset argumentit sekä huonot ja hyvät perustelut. Opinnäytetyöprojektissa kriittisyys kulkee alusta loppuun asti mukana, se on asenne ja ilmenee eettisenä, johdonmukaisena, tarkkana ja harvitaiteena ajatteluna. (Vilkkä 2021a, 46.)

Suorittaessamme harjoittelua Oulun turvakodilla otimme huomioon sosiaalialan ammattietiikan. Kun olimme harjoittelussa, keskityimme vain harjoitteluun ja siihen liittyviin asioihin. Opinnäytetyöhön liittyvät keskustelut kävimme aina etukäteen sovittuina aikoina. Näin pyrimme huolehtimaan siitä, että opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys toteutuu.

Lähdekritiikkiä tarvitaan opinnäytetyötä tehdessä lähteiden valitsemiseen. Se tarkoittaa aineiston tai lähteen arvioimista ennen kuin sitä käytetään opinnäytetyössä. Luotettavuuteen ja laatuun vaikuttaa suoraan tutkimuksessa käytetyt lähteet ja aineistot. Verkkolähteitä käytettäessä tulee ottaa huomioon aineiston tarkoitus ja sen sijainnin luotettavuus. Opinnäytetyöhön on merkittävä verkkomateriaali lähdeaineistoon samoin, kuin painettu materiaali, vaikka tekijää ei ole aina määritetty. (Vilka 2021a, 120.) Kävimme opinnäytetyötämme varten läpi paljon aineistoa, joista valitsimme opinnäytetyöhömmä mahdollisimman tuoreet ja ajantasaiset lähteet. Pohdimme ja arvioimme kriittisesti mitä aineistoa käytämme opinnäytetyössämme. Lähteet, joita käytimme, ovat alan asiantuntijoiden kirjoittamia.

7 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

7.1 Oppaan käyttö asiakastyössä

Kehittämistyön tuotoksena syntynyt opas on työväline ammattilaisille, jota voi käyttää asiakastilanteissa keskustelun tukena. Digitaalinen väkivalta on usein huomaamatonta, eikä asiakas välttämättä tunnista sitä väkivallaksi. Opas on tarkoitettu työvälineeksi digitaalisen väkivallan tunnistamiseksi sekä helpottamaan puheeksiottoa. Opas on suunniteltu myös perehdytysmateriaaliksi uusille työntekijöille sekä opiskelijoille. Teimme oppaasta selkokielen, jotta sisältö olisi helposti ymmärrettävä. Turvakodilla on paljon eri kulttuuritaustoista asiakkaita, jotka tarvitsevat selkokieltä.

Sosiaali- ja terveysalaa ohjaavat lait ja asetukset sekä palvelut ja ohjeet ovat merkityksellisiä, jos ne eivät toteudu asiakastyössä. Työntekijän on aina otettava huomioon asiakaslähtöisyys, eli huomioida asiakkaan tilanne yksilöllisenä kokonaisuutena. Jokaisen asiakkaan ongelma ja tarina ovat yksilöllisiä, jolloin myös lähestymistapa ja ongelmien ratkaiseminen ovat erilaisia. (Ihalainen & Kettunen 2016, 47, 54.) Pohdimme missä asiakastyön vaiheessa opasta voisi hyödyntää. Jokainen asiakas on yksilöllinen ja tilannetta täytyy arvioida keskustelujen perusteella. Etukäteen suunnitellut keskustelunaiheet eivät aina toteudu, työntekijältä vaaditaan erityistä herkkyyttä tunnistaa oikea-aikainen hetki, jolloin työskentely on asiakkaan kannalta hyödyttävää. Digitaalisen väkivallan oppaan käyttö on osa väkivaltatyötä, jolloin oppaan voi luontevasti asiakkaalle esittää.

Asiakastilanteessa jokainen kohtaaminen on merkittävä. Kannustava, positiivinen työskentely voi johtaa asiakkaan elämäntilanteen kohentumiseen. Vastavasti jos asiakas tulkitsee työntekijän kohtaamisen negatiivisena tai asiakkaan tilannetta väheksyvänä, voi asiakassuhde vaurioitua. Luottamus on asiakaslähtöisessä työssä ensiarvoisen tärkeää. Erityisesti asiakkaan ja työntekijän ensimmäinen kohtaaminen on luottamuksen rakentamisen kannalta merkittävä, tällöin asiakkaan mielikuva työntekijästä luodaan. (Ihalainen & Kettunen 2016, 54.) Hyvä luottamuksellinen asiakassuhde auttaa väkivaltatyöskentelyssä ja asiak-

kaan on helpompi kertoa omasta tilanteesta ja kokemastaan väkivallasta. Asiakas kokee usein tapahtuneesta väkivaltatilanteesta puhumisen ahdistavana ja tilanteiden palauttaminen mieleen on vaikeaa, työntekijältä tämä vaatii täydellistä läsnäoloa asiakastyössä. Työntekijä voi tukea ja kannustaa asiakasta empaattisella vuorovaikutuksella sanallisesti sekä myös sanattomasti.

Asiakassuhteeseen tuo turvallisuutta, kun työntekijä on johdonmukainen ja osaa perustella asiansa. Työntekijän tulee kannustaa asiakasta tavoitettaan kohti, kuitenkin niin, ettei tilanne tunnu toivottomalta. Asiakkaan tilanne täytyy tuntea ja osata havainnoida hänen tilansa. On tärkeä huomioida asiakkaan viireystila ja toimia sen mukaisesti. Työn onnistumisen kannalta tilanneherkkyys on avain asemassa. Vuorovaikutustilanteessa asiakasta täytyy kuunnella oikeasti ja olla läsnä tilanteessa sanatonta ja sanallista viestintää käyttäen. Vastavuoroisuus asiakastyössä on välttämätöntä, myös sellaisissa tilanteissa kun asiakas ei pysty ilmaisemaan itseään. Työntekijän on mahdollista havaita sanattomiakin viestejä, joita asiakas ilmaisee. (Ihalainen & Kettunen 2016, 49–50.)

Opinnäytetyöprosessin aikana keskustelimme vuorovaikutuksen ja hyvän luottamuksuhteen tärkeydestä asiakastyössä. Keskustelussamme turvakodin ohjajien kanssa korostui työntekijän empatia, mutta myös jämäkkyys ja johdonmukaisuus, esimerkiksi asiakkaan tukeminen yhteydenpidon rajaamisessa väkivallantekijän kanssa. Turvakodissa tehtävässä väkivaltatyössä tilanneherkkyys on yksi tärkeimpiä asioita. On tärkeä huomioida myös asiakkaan sanaton viestintä, työntekijän täytyy tulkita asiakkaan ilmeitä ja eleitä vuorovaikutustilanteessa, jotta työskentelyä voidaan jatkaa. Hyvä ilmapiiri mahdollistaa väkivaltatyöskentelyn, jossa voidaan ottaa esille väkivaltatyön menetelmiä ja materiaaleja. Digitaalinen väkivalta on uusi ilmiö ja usein asiakkaat eivät osaa tunnistaa sitä omassa elämässään, jolloin tämänkaltainen opas helpottaa puheeksiottoa ja konkretisoi ilmiön asiakkaalle. Opas tukee työntekijöitä heidän tehdessä väkivaltatyötä turvakodissa.

8 POHDINTA

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli, että oppaan avulla ammattilaiset pystyvät helpommin havainnollistamaan ja ottamaan puheeksi asiakkaalle mitä digitaalinen väkivalta on. Työntekijät pystyvät käyttämään opasta myös perehdytysvälineenä uusille työntekijöille sekä opiskelijoille. Pääsimme opinnäytetyöprosessin aikana kokeilemaan opasta asiakastyössä ja sen vaikuttavuus tuli ilmi jo ensimmäisellä käyttökerralla. Digitaalinen väkivalta, kuten väkivalta yleisesti, on vaikea aihe erityisesti väkivallan kokijalle.

Opinnäytetyöprosessi oli mielenkiintoinen, mutta osittain myös haastava aiheen uutuuden vuoksi. Kirjallisuutta ja aiempia tutkimuksia oli vaikea löytää, kävimme läpi runsaasti eri materiaaleja ja saimme poimittua mielestämme uusimmat ja tärkeimmät lähteet. Teimme aikataulusuunnitelman opinnäytetyölle, jossa pysyimme mielestämme hyvin. Korona hieman sotki aikatauluja kirjastojen ollessa kiinni, jolloin materiaalin hankinta hankaloitui. Kokonaisuutena opinnäytetyön tekeminen oli kuitenkin motivoivaa ja antoisaa. Koimme merkityksellisenä sen, että yhteistyökumppanina olleet ammattilaiset pitivät opinnäytetyömme tärkeänä ja tarpeellisena heidän työlleen.

Valitsimme aiheen, koska se on ajankohtainen ja kiinnostaa meitä molempia. Opinnäytetyöprosessi on kehittänyt meitä ammatillisesti sekä lisännyt asiantuntijuuttamme väkivaltatyöstä. Opimme paljon digitaalisesta väkivallasta opinnäytetyötä tehdessä ja saimme teoriatietoa, jota voimme hyödyntää tulevaisuudessa työelämässä. Digitaalinen väkivalta on nykyaikaa teknologian kehityksen myötä ja se tulee lisääntymään huomattavasti. Kyseessä ei ole ohimenevä ilmiö, vaan valitettava maailmanlaajuinen uusi ongelma. Digitaalisen väkivallan tietoisuutta täytyy lisätä ja korostaa sitä, kuinka vahva kontrollin väline se on väkivaltaisessa suhteessa. Useimmissa väkivaltaisissa suhteissa digitaalinen väkivalta on osa arkipäivää. Digitalisaatio on nykypäivänä niin moniulotteista, joka viranomaisten täytyy väistämättä ottaa huomioon väkivaltatyötä tehdessään.

Teimme opinnäytetyön toiminnallisena opinnäytetyönä ja tässä kohtasimme haasteita liittyen aineiston keruuseen. Pohdimme opinnäytetyön alkuvaiheessa

haastattelun tekemistä Oulun ensi- ja turvakodin henkilökunnalle. Rajasimme kuitenkin haastattelun pois, sillä opinnäytetyöstämme olisi tullut liian laaja. Saimme opinnäytetyöprosessin aikana palautetta opinnäytetyön ohjaajilta toiminnallisuuden puutteesta opinnäytetyössä. Opinnäytetyöprosessi vaati meiltä paljon perehtymistä tieteellisen tekstin kirjoittamiseen ja aiheen tutkimiseen. Avasimme opinnäytetyöhön työn prosesseja vielä tarkemmin, jotta toiminnallisuus tulee esiin.

Opinnäytetyöprosessin aikana teimme molemmat viimeiset työharjoittelut Oulun turvakodille. Harjoittelu oli koko prosessin kannalta silmiä avaavin kokemus. Peilasimme harjoittelusta saatuja kokemuksia kirjallisuuteen ja huomasimme kuinka teoria kohtaa käytännön. Koimme, että hyöty harjoittelusta opinnäytetyölle oli suuri, koska pystyimme käymään myös keskenään keskustelua käytännöstä. Reflektoimme koko opinnäytetyöprosessin ajan kokemuksiamme harjoittelusta, reflektoinnin ansiosta saimme uusia oivalluksia ja sisäistimme teorian. Kävimme eettistä keskustelua koko opinnäytetyöprosessin ajan.

Opinnäytetyömme johtopäätöksenä totesimme, kuinka uusi digitaalinen väkivalta ilmiönä on ja kuinka kovaa vauhtia se on yleistymässä. Digitaalinen väkivalta tulee ottaa vakavasti yhtenä osana väkivallan muodoista ja sen tietoisuuden lisääminen yhteiskunnassa on erittäin tärkeää. Opinnäytetyön loppupuolella mieleemme nousi jatkokehitysideana tutkia sitä, kuinka paljon opasta on käytetty asiakastyössä ja millaisia vaikutuksia oppaalla on ollut puheeksi ottoon sekä digitaalisen väkivallan tunnistamiseen. Kehitysideana mietimme myös, millaisia vaikutuksia koronalla on ollut digitaaliseen väkivallan lisääntymiseen sekä laajempaa tutkimusta digitaalisesta väkivallasta eri ikäryhmissä.

LÄHTEET

- Aalto, A., Joensuu-Salo, S., Katajavirta, M., Kettunen, S. & Mäntysaari, P-P. 2020. Digitalisuus muuttaa sosiaali- ja terveysalaa: osaamisen taso eteläpohjalaisissa pk-yrityksissä sekä esimerkkejä uudesta liiketoiminnasta. Viitattu 27.11.2020. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/310056/B150.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Dahlberg, L., Krug, E., Lozano, R., Mercy, J. & Zwi, A. 2002. Väkivalta ja terveys maailmassa -WHO:n raportti. Viitattu 12.3.2022 https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/full_fi.pdf.
- Digitaalinen vaino parisuhteessa. 2021. Varjo-hanke. Viitattu 15.7.2021 https://varjosta.fi/wp-content/uploads/2018/06/DigitaalinenVainoParisuhhteessa_korjattu.pdf.
- Ewalds, H., Karjalainen, R. & Peltonen, J. 2019. Turvakotipalvelujen kansalliset laatusuositukset. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 21.6.2021 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138009/URN_ISBN_978-952-343-335-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Hakkarainen, L. 2019. Digitaalinen väkivalta parisuhteessa ja sen jälkeen. Opas väkivallan kokijalle, ammattilaiselle ja läheiselle. Naisten Linja Suomessa ry. https://images.ctfassets.net/pbxhiiawat8h/NOPlzWCuPzG1sF2HAN-VIa/75f7f2941f100f93e2cfa946b1312863/Digitaalinen-v____kivalta-parisuhhteessa_28Oct19-1.pdf.
- Hietämäki, J. & Remes-Sievänen, M. 2019. Taloudellinen lähisuhdeväkivalta – väkivallan muodoista tuntemattomin – voi sattua kenen tahansa kohdalle. THl Blogi. Viitattu 4.6.2021 <https://blogi.thl.fi/taloudellinen-lahisuhdevakivalta-vakivallan-muodoista-tuntemattomin-voi-sattua-kenen-tahansa-kohdalle/>.
- Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2016. Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Jylhä, V. & Kuusisto, H. 2021. Turvallinen tiedonhallinta ja tiedon hyödyntäminen. Teoksessa V. Jylhä, T. Kekoni & T. Kurki (toim.) Asiakasturvallisuus sosiaali- ja terveysalalla. Tallinna: Printon Trükikoda, 118–120.
- Kaipanen, S. & Peltonen, J. 2021. Turvakotipalvelut 2020. Turvakotien asiakasmäärät laskivat. Viitattu 20.8.2021 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142646/Tilastoraportti%202020%2028.5.2021_FINAL.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Karjalainen, R. 2006. Nettiturvakoti – uusi tapa auttaa. Perhe- ja lähisuhdeväkivalta, auttamisen käytäntöjä. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino, 105–106.
- Kartio, J. 2009. Selkokieli ja vuorovaikutus. Teoksessa J. Kartio (toim.) Miten puhua selkokieltä? Tampere: Tammerprint Oy, 16.

Laitinen, M. & Ojuri, A. 2015. Turvakoti työnä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto. Viitattu 2.6.2021 https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/ensi_ja_turvakotien_liitto_turvakot.

Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle 30.12.2014/1354.

Lapin AMK 2022. Opinnäytetyö. Viitattu 6.1.2022 <https://www.lapinamk.fi/fi/Opiskelijalle/Oppaat-ja-ohjeet/Opinnaytetyo>.

Lehtinen, E. 2019. Turvakodit: Seksuaalinen väkivalta jättää syvän jäljen. Ensi- ja turvakotien liitto. Viitattu 4.6.2021 <https://ensijaturvakotienliitto.fi/enska/turvakodit-seksuaalinen-vakivalta-jattaa-syvan-jaljen/>.

Leskelä, L. 2019. Selkokieli. Saavutettavan kielen opas. Turenki: Hansaprint Oy.

Liukkonen, S. 2019. Huomaamatonta digitekniikkaa voidaan käyttää väkivallan välineenä. Rikosuhripäivystys. Viitattu 23.1.2022 <https://www.riku.fi/huomaamatonta-digitekniikkaa-voidaan-kayttaa-vakivallan-valineena/>.

Marttala, P. 2011. Parisuhdeväkivallan monet muodot. Teoksessa R. Hannus, S. Mehtola, L. Natunen & A. Ojuri (toim.) Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy, 39–49.

Mielenterveyden keskusliitto. 2021. Väkivaltaa ei pidä sietää. Viitattu 3.6.2021 <https://www.mtkl.fi/mika-askarruttaa/vakivalta/>.

Mononen-Mikkilä, P., Perttu, S., Rauhala, R. & Särkkälä, P. 2015. Päänavaus selviytymiseen. Väkivaltaa kokeneiden naisten käsikirja. Vaasa: Fram. Viitattu 3.6.2021 <http://www.naistenkulttuuriyhdistys.fi/wp-content/uploads/2015/06/P%C3%A4%C3%A4navaus-selviytymiseen-nettiopas.pdf>.

Naisten Linja. 2022. Turv@verkko-hanke. Viitattu 29.4.2022 <https://naistenlinja.fi/turvaverkko-hanke/>.

Nietola, V. & Noppari, E. 2017. Lähisuhdeväkivalta koettelee tunnistamista ja toimijuutta. Teoksessa J. Helminen (toim.) Asiakkaan moniammatillinen ohjaus sosiaali- ja terveydenhuollossa. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 176–180.

Nikupeteri, A. 2016. Vainottuna. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrin kohtaaminen. Hansaprint Oy, Turenki 2016. Viitattu 26.3.2022 https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62627/Nikupeteri_Anna_ActaE_204_pdfA.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Ollikainen, T. 2021. Digi osana sosiaalityötä. Talentia 22.4.2021, 19–20.

Oulun ensi- ja turvakoti ry. 2021a. Tietoa yhdistyksestä. Viitattu 13.7.2021 <https://ensijaturvakotienliitto.fi/oulunensijaturvakoti/yhdistys/tietoa-yhdistyksesta/>.

Oulun ensi- ja turvakoti ry. 2021b. Turvakoti. Viitattu 13.7.2021 <https://ensijaturvakotienliitto.fi/oulunensijaturvakoti/apua/turvakoti/>.

Powell, A. & Henry, N. 2017. Sexual violence in a digital age. London: Palgrave Macmillan imprint by Springer Nature.

Puusniekka, A. & Saaranen-Kauppinen, A. 2009. Menetelmäopetuksen tietovaranto. KvaliMOTV. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Tampereen yliopisto. Viitattu 26.1.2022 <https://www.fsd.tuni.fi/tietoarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf>.

Ronkainen, S. 2017. Mitä väkivalta on? Erontekojen tärkeydestä, yhteyksien näkemisestä. Teoksessa P. Honkatukia, H. Kainulainen & J. Niemi (toim.) Sukupuolistunut väkivalta oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino, 19–23.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Tampere: Suomen yliopistopaino – Juvenes Print Oy. Viitattu 6.1.2022 <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>.

Särkelä, R. 2020. Väkivaltatyötä 40 vuotta. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry. Viitattu 13.7.2021 https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/turvakoti2019_rs_2020_lowres_sivuttain.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2022. Lähisuhdeväkivalta. Viitattu 5.3.2022 <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivallan-muodot/lahisuhdevakivalta>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2021. Turvakotipalvelut. Viitattu 13.7.2021 <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/aineistot-ja-palvelut/tilastojen-laatu-ja-periaatteet/laatuselosteet/turvakotipalvelut>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Turvakodit. Viitattu 13.7.2021 <https://thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/valtion-sosiaali-ja-terveydenhuollon-erityispalvelut/turvakotipalvelut/turvakodit>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2021. Tilastoraportti. Viitattu 20.8.2021 <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/sosiaalipalvelut/turvakotipalvelut>.

Vilka, H. 2021a. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Vilka, H. 2021b. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

LIITE